

TAŞINIR REHİNİ

*Cansu METE**

Öz

Türk Medeni Kanunu'nun kabul ettiği temel ayrım taşınır rehni ve taşınmaz rehnidir. Türk Medeni Kanunu önce taşınmaz rehnini, sonra taşınır rehnini düzenlemiştir. Bu yaklaşıma göre, taşınır rehni hakkında kanunda hüküm bulunmayan hallerde taşınmaz rehnine ilişkin kuralların kıyasen uygulanacağı sonucunu doğurmaktadır. Çalışmada öncelikle taşınır rehni kavramı, konusu ile taşınır rehnine hakim olan ilkeler üzerinde durulacaktır. Daha sonra teslimine bağlı taşınır rehin kavramı, kazanılması ve hükümleri ayrıntılı şekilde incelenecektir. Son olarak taşınır rehninin sona ermesi konusu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Taşınır rehni, Teminat, Teslime Bağlı Taşınır Rehni

THE PLEDGE ON MOVABLES

Abstract

The basic distinction accepted by the Turkish Civil Code is the movable pledge and the immovable pledge. The Turkish Civil Code first regulated the immovable pledge, and then the movable pledge. According to this approach, the law relating to immovable pledge on movable pledges of rules

* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Yüksek Lisans Öğrencisi

in the absence of provisions are applied by analogy would result. In the study, firstly the concept of movable pledge will be emphasized on the principles that govern the movable pledge. Later, delivery attached to the concept of movable pledge, acquisition and provision will be examined in detail. Finally, the end of the movable pledge will be discussed.

Keywords

The pledge on movables, Assurance, The pledge with delivery condition

GİRİŞ

Alınan bir borca, krediye karşılık olarak teminat alınması, tarihsel süreç içinde hem fazla kullanılan, tercih edilen bir yöntem olarak hem de önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teminat niteliğine göre şahsi bir teminat olabileceği gibi, teslimine bağlı taşınır rehninde olduğu gibi aynı bir teminat da olabilir. Teslimine bağlı taşınır rehninde teminatın sağlanması, rehin konusu taşınırın rehin alacaklısına teslimi ile gerçekleşmektedir. Böyle bir durumda rehin alacaklısı, rehin konusu taşınırın zilyedi olarak bulunmaktadır.

Türk Medeni Kanunundaki taşınır rehnine ilişkin düzenlemeler, taşınmaz rehnine ilişkin olanlardan farklı olarak, sadece taşınabilen nesnelere üzerinde değil, alacakların ve diğer hakların üzerinde rehin tesis edilmesine de olanak sağlamaktadır. Teslimine bağlı taşınır rehni, Türk Medeni Kanunda düzenlenen taşınır rehni türlerindedir. Türk Medeni Kanunundaki bu rehin türüne ilişkin hükümlerin, mahiyetine uygun düştükleri ölçüde diğer taşınır rehni türleri için de tamamlayıcı hükümler olduğu kabul edilir. Bu bağlamda, çalışmamızda taşınır rehni, teslimine bağlı taşınır rehni, taşınır rehninin sona ermesi konuları ele alınacaktır.

Ş1. GENEL OLARAK TAŞINIR REHNİ KAVRAMI, KONUSU VE HAKİM OLAN İLKELER

I. TAŞINIR REHNİ KAVRAMI

Taşınır rehni, Türk Medeni Kanunu'nun "Sınırlı Ayni Haklar" başlıklı ikinci kısmının üçüncü bölümünde 939 ile 972'nci maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunkoyucunun Türk Medeni Kanununda düzenlediği üç güvence türünden biri "teslimine bağlı rehin" diğerleri "hapis hakkı" ile "alacaklar ve diğer haklar üzerinde rehin" dir. Bu güvence türleri yanında kanun koyucu aynı üçüncü bölümde "rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlarla yapılan rehin" ile "rehinli tahvilat"ı düzenlemiştir.

Taşınır rehni, bir alacağı güvence altına almak üzere bir taşınır eşya, bir hak veya bir alacak üzerine kurulan, hak sahibi alacaklıya, borç ödemediği takdirde güvence konusunu paraya çevirtmek suretiyle alacağını tahsil etme yetkisini tanıyan bir sınırlı ayni haktır. Alacaklar ve diğer haklar

üzerinde kurulan rehin de taşınır rehni olarak düzenlenmiştir. Ancak aynı hakkın konusunu maddi varlığa sahip nesnelere oluşturabileceğinden, bunlarda teknik anlamıyla aynı hak yoktur¹.

II. TAŞINIR REHNİNİN KONUSU

Kanunkoyucu, Türk Medeni Kanunu'nun 953 ve 954'üncü maddelerde de belirtildiği üzere taşınır rehnini düzenlerken rehin konusu olarak sadece teknik anlamdaki "taşınır eşyayı" esas almamış, bunun yanında taşınır rehninin bir hak veya bir alacak üzerinde de kurulabilmesine imkan yaratmıştır, fakat bu rehin türlerini düzenlerken de ağırlığı "teslime bağlı rehin" türüne vererek bu türle ilgili bazı genel kurallar koymuştur. Ancak, bu kurallar bir tür "genel hükümler" niteliğinde değildir. Teslime bağlı rehin türü hakkındaki bu kuralların, yapılarına uygun düştüğü ölçüde diğer rehin türlerine de uygulanması mümkün olmakla birlikte, taşınır rehni türlerinin tümünü yönetecek kapsama sahip bulunmadıkları söylenebilir².

Taşınır rehninin konusu, alacağa teminat teşkil edebilecek şekilde parasal değere sahip ve dolayısıyla paraya çevrilebilecek ferdan tayin edilmiş taşınır eşyadır³. Buna karşılık, daha ziyade hatıra değerine sahip şeyler ile pasaport, sürücü belgesi, diploma gibi şeyler bu anlamda rehin hakkına konu teşkil edemezler⁴. Aynı şekilde, insan vücudunun parçaları üzerinde de taşınır rehni kurulamaz. Böyle bir işlem kişilik hakkına aykırı olur⁵.

Tabii özellikleri itibarıyla taşınır hükümlerine tabi olmayan veya kendilerine kanun gereği taşınır eşya sıfatı verilen cisimler teslimi zorunlu rehin kapsamında rehin konusu yapılamaz, örneğin gemiler taşınır eşya niteliğinde olmasına rağmen taşınır hükümleri dışında rehin edilebilmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun 762'nci maddesine göre taşınır kabul edilen doğal

¹ **Köprülü**, Bülent/**Kaneti**, Selim: Sınırlı Ayni Haklar, 2. Bası, (Fakülteler Matbaası), İstanbul 1982-1983, s. 441; **Oğuzman**, M. Kemal/ **Seliçi**, Özer/**Oktay-Özdemir**, Saibe: Eşya Hukuku, 16. Bası, (Filiz Kitabevi), İstanbul 2013, s. 986.

² **Akıntürk**, Turgut: Eşya Hukuku, (Beta), İstanbul 2009, s. 832.

³ **Esener**, Turhan/ **Güven**, Kudret: Eşya Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2008, s. 477.

⁴ **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 995; **Köprülü/Kaneti**, s. 456.

⁵ **Ayan**, Mehmet: Eşya Hukuku III Sınırlı Ayni Haklar, 2. Baskı, (Mimoza), Konya 2000, s. 216.

güçler, sadece tüketilmek suretiyle üzerinde hakimiyet kurulabildiğinden rehin konusu yapılamamaktadır⁶.

Türk Medeni Kanunu, nitelikleri itibariyle eşya sayılmaları mümkün olmayan haklar üzerinde kurulacak rehin haklarını da taşınır rehni başlığı altında düzenlemiştir⁷.

III. TAŞINIR REHNİNE HAKİM OLAN İLKELER

Taşınmaz rehninde olduğu gibi taşınır rehninde de, bu rehin türüne egemen olan bazı ilkeler vardır. Ancak, bu ilkeler taşınır rehniyle ilgili olarak Türk Medeni Kanununda açıkça belirtilmiş değildir. Bunlar daha çok teslim bağli rehinle ilgili hükümlerden, hatta yakın benzerlikleri dolayısıyla taşınmaz rehniyle ilgili hükümlerden çıkarılabilen, fakat bir tür genel hüküm niteliğinde olmayan temel kurallardır⁸.

A. Kamuya Açıklık İlkesi

Kamuya açıklık ilkesinin fonksiyonu, bir taşınır üzerinde kurulmuş olan rehlin üçüncü kişilerin görebileceği biçimde ortaya çıkmasını sağlamaktır. Bu ise, ancak rehin konusu taşınırın zilyetliğinin alacaklıya veya tarafların anlaşması üzerine üçüncü bir kişiye devredilmesi suretiyle gerçekleşebilir. Türk Medeni Kanunu'nun 939'uncu maddesi hükmünde "*Kanunda öngörülen ayırık durumlar dışında taşınırlar, ancak zilyetliğin alacaklıya devri suretiyle rehnedilebilir.*" şeklinde açıklanmaktadır⁹.

Taşınır rehni kural olarak, teslim şartıyla rehin tarzında yapılabilir. Teslimden maksat zilyetliğin fiilen nakil edilmesidir. Rehinli taşınır alacaklının zilyetliğine sokulmak suretiyle rehin kurulmuş olur. Şu halde fiili hakimiyet rehinli malı elinde bulunduran zilyedin rehin hakkını aleni kılar¹⁰.

Şu halde teslim, rehin hakkı sahibine, vasitasız zilyetliğin kazandırılmasıdır. Zira rehin hakkı sahibi, sınırlı aynı hak sahibi sıfatıyla ferî zilyettir.

⁶ Esener/Güven, s. 477.

⁷ Köprülü/Kaneti, s. 456.

⁸ Akıntürk, s. 835.

⁹ Akıntürk, s. 837.

¹⁰ Esener/Güven, s. 478.

Vasıtasız zilyetliğin devri ise eşyanın bizzat verilmesi suretiyle olabileceği gibi maddi hakimiyeti kurmaya yarayan vasıtanın teslimi suretiyle de yapılabilir¹¹ (anahtarın tesliminde olduğu gibi). Zilyetliğin teslimsiz kazanılması yolları da teslim hükmü doğurabilir, kısa elden teslim, havale yoluyla teslim, eşyayı temsil eden senetlerin teslimi, taşınır rehninde teslim mecburiyetini sağlamakta başvurulabilen yollardır¹². Örneğin bir kimseye okumak için ödünç verdiği kitabı, ondan aldığı borç için rehin veren şahıs kitabın zilyetliğini kısa elden teslim suretiyle devretmiş olur.

Taşınır rehninde teslim yerine geçmeyen tek zilyetliğin devri hali hükmen teslimdir. Türk Medeni Kanunu'nun 939'uncu maddesinin son fıkrası hükmüne göre taşınır, fiilen yalnız rehnedenin hakimiyetinde kaldığı sürece, rehinli alacaklı için rehin hakkı doğmaz. Rehin hakkının mevcut olduğu sürede, borçlu, rehinli alacaklının rızası ile rehin verilen taşınırın dolaysız zilyedi durumuna geldiği takdirde rehin hakkının hükümleri askıdadır. Teslim şartından kaçınmak için taraflar hükmen teslim yoluyla mülkiyeti karşı tarafa geçirir, fakat önceki malikin özel bir sebebe dayanarak dolaysız zilyet olarak kalmasını sağlarlarsa, Türk Medeni Kanunu'nun 766'ncı maddesi bu halde mülkiyetin naklinin sonuç doğurmayacağını kabul etmiştir¹³.

Rehin verenin dolaysız zilyetliğine son verilmesi şartı, bu kişiden alacağı bulunan üçüncü kişilere, borçlunun zilyetliğinde bulunan mallar üzerinde bir rehin yükü bulunmadığı garantisini verir¹⁴. Rehinin kurulması için rehnedilen taşınır üzerindeki dolaysız zilyetliğin alacaklıya devredilmesi şartı, üçüncü kişiler yanında alacağı rehinle güvence altına alınmış olan alacaklıyı da korur; çünkü bu şart, malikin alacaklıyı zarara uğratabilecek şekilde rehin konusu taşınır üzerine fiili ve hukuki tasarruflarda bulunmasına engel olur¹⁵.

Kanımızca zilyetliğin devri bazı sakıncaları doğurmaktadır. Alacaklının dolaysız zilyet olması nedeniyle rehin veren borçlu, taşınırı kullanamamak-

¹¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 73.

¹² Esener/Güven, s. 478.

¹³ Oğuzman/ Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 993.

¹⁴ Gürsoy, Kemal T./Eren, Fikret/Cansel, Erol: Türk Eşya Hukuku, (Sevinç Matbaası), Ankara 1978 s. 1164; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 993.

¹⁵ Serozan, Rona: Taşınır Eşya Hukuku, İstanbul 2002, s. 274.

tadır. Bu sebeple de gelir elde ederek borcunu ödeyememektedir. İktisadi hayatı olumsuz etkileyen zilyetlik devri şartından ödün verildiği görülmektedir. Teslimsiz ve sicilli taşınır rehninin yaygınlaşması bunun bir sonucudur.

B. Belirlilik İlkesi

Belirlilik ilkesi bir yandan rehin konusu, bir yandan da güvence altına alınacak olan alacak bakımından söz konusu olur.

1. Rehin Konusu Bakımından

Taşınır rehnine konu olan taşınırın ferden tayin edilmiş olması gerekir¹⁶. Başka bir deyişle taşınır rehninin konusu, belirlenmiş olan bir taşınır mal, hayvan, alacak veya haktır¹⁷. Teslime bağlı rehinde teslim şart olduğundan, rehin konusu belirlenmeden zilyetliğin devrinin söz konusu olamayacağı açıktır¹⁸. Teslim şartı olmadan sicile tescille kurulan hayvan rehinde, 24.8.1965 tarih ve 6/5165 sayılı Hayvan Rehni Tüzüğü'nün 13. maddesine göre rehin konusu "*hayvanlar sicile değeri, nev'i, cinsiyeti, ve özel alametleri (soy, yaş, renk gibi sair belirtici nitelikler) gösterilmek suretiyle ayrı ayrı kaydedilir.*" Bu halde rehin konusu hayvan ferdileştirilerek sicile kaydedilmektedir¹⁹.

Taşınır rehninin konusunun belirlenmiş olması gerektiğinin önemi, kendisini bir kişinin malvarlığının veya malvarlığının bir bölümünün bir tek işlemle rehnedilememesinde gösterir²⁰. Rehin sözleşmesinde taşınırın ferdileştirilmesi zorunlu değildir, belirlenebilir olması yeterlidir²¹. Belirlilik, tasarruf işlemi aşamasında önem kazanır. Zira taşınırın en geç zilyetliğin devri esnasında ferdileştirilmesi zorunludur.

¹⁶ Akıntürk, s. 839.

¹⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 995.

¹⁸ Köprülü/Kaneti, s. 469; Serozan, s. 343.

¹⁹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 995; Akıntürk, s. 839; Esener/Güven, s. 480.

²⁰ Cansel, Erol: Türk Menkul Rehni Hukuku Teslim Şartlı Menkul Rehni, Ankara 1967, s. 21; Köprülü/Kaneti, s. 468; Ergüne, M. Serkan: Hukukumuzda Taşınır Rehninin Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu, İstanbul 2002, s. 188.

²¹ Köprülü/Kaneti, s. 469; Ergüne, s. 116; Cansel, s. 61-62.

Bütünleyici parça olan taşınır asıl eşyadan bağımsız olarak rehnedilemezler. Doğal ürünler asıl şeyden ayrılıncaya kadar onun bütünleyici parçasıdır. (TMK. m.947/f.2) Aynı esas rehnin paraya çevrilmesi esnasında asıldan ayrılmamış olan doğal ürünlerin teminatın kapsamı içinde olmasında da geçerlidir.(TMK. m.947/f.3) Ancak aksi kararlaştırılabilir. Eklenti ise tarafların anlaşmasıyla asıl şeyden ayrı olarak rehnedilebilir²².

Toplu halde bulunan eşya (bir evin mobilyaları, bir eşya deposu gibi) rehin sözleşmesine konu olabilir. Eşya birliğindeki taşınırın hepsi için tek bir rehin sözleşmesi yapılabilir. Ancak tasarruf aşamasında eşya birliğindeki her taşınır için ayrı ayrı tasarruf işlemi (aynı sözleşme + zilyetliğin devri) yapılmalıdır²³. Bu durum belirlilik ilkesinin bir sonucudur.

Paylı mülkiyet rejiminde, paydaşlardan her biri kendi hissesini başkasına rehnedebilir. (TMK. m.688/f.3) Ancak paylı mülkiyet hissesi üzerinde kurulacak rehin hakkının niteliği doktrinde tartışmalıdır. Cansel ile Esener ve Güven'e göre²⁴ paylı mülkiyet hissesi teslim bağı taşınır rehni hükümlerine göre rehnedilir. Bu takdirde paylı mülkiyetin konusu taşınırın bütünüyle alacaklıya tesliminin şart olduğu ve aksine bir anlaşma yoksa paydaşların oybirliğiyle karar alınması gerektiğini belirtirler. Ergüne ise²⁵ paylı mülkiyet hissesinin mal değil hak olduğunu ve haklar üzerindeki rehne göre rehin hakkının kurulması gerektiğini ifade etmiştir.

2. Alacak Bakımından

Teslime bağı taşınır rehni, alacağa bağı bir haktır. Genel olarak rehin sözleşmesinin konusu bir para alacağıdır. Para dışında verme, yapma edimi alacaklıları ile tasfiye alacaklıları da rehinle teminat altına alınabilirler²⁶. Taşınmaz rehininde rehin kurulması anında alacağın miktarının gösterilmesi

²² Cansel, s. 58-59.

²³ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 996; Köprülü/Kaneti, s. 469; Ergüne, s. 183.

²⁴ Cansel, s. 62-63; Esener/Güven, s. 431.

²⁵ Ergüne, s.185.

²⁶ Kağıtçıoğlu, Mutlu: "Teslime Bağı Taşınır Rehnine Hakim Olan İlkeler", TAAD, Sayı: 10, Yıl: 3, Temmuz 2012, s. 243.

zorunluluğu vardır. Teslime bağlı taşınır rehninde ise rehni paraya çevrilmesi anında alacağın parayla ifade edilmesi yeterlidir²⁷.

Şarta bağlı ve ileride doğacak alacakların da taşınır rehniyle teminat altına alınması mümkündür. Fakat teminat altına alınmak istenen alacağın belirlenebilmesi gereklidir. Bir alacaklı lehine ileride doğabilecek bütün alacaklar için bir rehin kurulması, aşırı bağlılık yaratarak kişilik haklarına tecavüz teşkil edeceği düşüncesiyle kabul edilmemektedir²⁸. İleride doğacak borçlar için yapılmış rehin sözleşmelerinin geçerli olması için alacağı doğuran hukuki ilişkinin ve alacağın miktarının belirlenmiş veya birtakım sınırlandırmalar yapılarak belirlenebilir kılınmış olması aranmaktadır²⁹. Aynı şekilde icra takibine konu yapılamayacakları için ahlaki bir borç taahhüdünden, evlendirme tellallığından, kumar ve bahisten doğan alacaklar rehniyle teminat alınmazlar³⁰. Türk Borçlar Kanunu'nun 159'uncu maddesinde de ifade edildiği üzere zamanaşımına uğramış bir alacak için taşınır rehni kurulabilir. Zira, borçlu zamanaşımı def'ini ileri sürmediği takdirde mahkeme kendiliğinden nazara alamaz³¹.

C. Güvenin Korunması İlkesi

Teslime bağlı taşınır rehinde rehin hakkının doğması için, taraflar arasında rehin sözleşmesinin kurulmuş olması gerekli, fakat yeterli değildir; rehin konusu taşınırın dolaysız zilyetliğinin teslim yoluyla rehin alan alacaklıya veya tarafların anlaştığı bir güvenilir kişiye geçirilmesi de gereklidir³². Teslime bağlı taşınır rehinde rehin verenin (malikin veya temsilcisinin) tasarruf yetkisi aranır. Aksi halde rehin hakkı doğmaz³³. Türk Medeni Kanunu'nun 939'uncu maddesinin 2'nci fıkrası hükmüne göre "*Rehnedende tasarrufta bulunma yetkisi olmasa bile, rehin konusu taşınıra iyi niyetle*

²⁷ Ertaş, Şeref: Eşya Hukuku, 10. Baskı, (Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi), İzmir 2012, s. 570.

²⁸ Serozan, s. 344; Cansel, s. 22; Köprülü/Kaneti, s. 471; Ergüne, s. 144; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 997.

²⁹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 997.

³⁰ Ayan, s. 219.

³¹ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1101.

³² Akıntürk, s. 841.

³³ Kağıtçıoğlu, s. 244.

zilyet olan kimse, zilyetlik hükümlerine göre edinimi korunduğu ölçüde rehin hakkı kazanır.” diyerek iyiniyetli alacaklının korunacağını belirtmiştir. Bu hüküm zilyetlik karinesine güvenerek kazanılan aynı hakkın korunmasını genel olarak düzenleyen TMK m.988 hükmünün özel bir uygulamasıdır³⁴.

TMK m.988 ve TMK m.939/f.2’yi birlikte ele aldığımızda iyiniyetle rehin hakkının kazanılabilmesi için birtakım şartların arandığını görebiliriz :

Rehin hakkının kazanılması için, rehin konusu taşınırı rehin veren kim-senin emin sıfatıyla zilyet olması gerekir. Bunun anlamı malikin elinden rızası dışında çıkan taşınırlar üzerinde bu ilkeye göre rehin hakkı kurulamayacağıdır³⁵.

Rehin alan kişinin, rehin anlaşması yapıldığı sırada iyiniyetli olması, yani rehin verenin taşınır üzerinde tasarrufta bulunmaya hakkı olmadığını bilmemesi ya da bilemeyecek durumda olmasıdır. Rehin alacaklısı kişideki iyiniyetin, rehin konusu eşyayı teslim alırken bulunması yeterli olup; sonradan gerçeğin öğrenilmesi rehin anlaşmasının geçerliliğini etkilemez³⁶.

Rehin olarak verilmek istenen taşınırın, malikin elinden rızası olmadan çıkmış olması halinde, üçüncü kişi iyi niyetle bu taşınır üzerinde rehin hakkı kazanamaz (TMK m.989). Ancak para ve hamile yazılı senetler üzerinde, bunlar malikin elinden ister rızası ile, ister rızası olmadan çıkmış olsun, iyiniyetle rehin hakkı kazanılması mümkündür. (TMK m.990)³⁷.

Bir taşınırın zilyedinden bir kişisel hak kazanılması TMK m.988’in kapsamı dışında kalır. Fakat kişisel hak sahibinin hapis hakkı varsa, TMK m.950/f.2 bu açıdan kişisel hak sahibinin hapis hakkını korumaktadır. Alacaklı, iyi niyetli olmak şartıyla, kendisine teslim edilen borçludan başka bir kişiye ait eşyalar üzerinde hapis hakkı kazanır³⁸.

³⁴ **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 994; **Ergüne**, s. 164; **Serozan**, s. 344.

³⁵ **Tuna**, Burcu Ece: Menkul Rehninin Paraya Çevrilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 6.

³⁶ **Öğütçü**, Tahir/**Doğrusöz**, Edip: Rehin Hukuku, Ankara 1982, s. 73; **Uyar**, Talih: Rehnin Paraya Çevrilmesi, 2. Bası, Manisa 1992, s. 28.

³⁷ **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 995; Ayrıntılı bilgi için bkz. 73 ve 74 numaralı atıflar.

³⁸ **Karahasan**, Mustafa Reşit: Yeni Türk Medeni Kanunu Eşya Hukuku, Cilt 1-2, Arkan, İstanbul 2007, s. 271.

D. Güvencenin Bölünmezliği İlkesi

Güvencenin bölünmezliği ya da rehin hakkının bölünmezliği ilkesi, hem rehin hakkının sağladığı güvencenin bütün olduğunu, yani hem rehnedilen taşınırın tamamının alacağın güvencesi oluşturduğunu, hem de alacağın tamamının güvence altına alınmış bulunduğunu ifade eder³⁹. Bölünmezlik ilkesi, rehinin konusu olan taşınır bakımından da, güvence altına alınan alacak bakımından da önemlidir.

1. Rehin Konusu Bakımından

Güvencenin kapsamına her şeyden önce rehin konusunu oluşturan taşınır mal, hayvan, alacak veya hak girer. Paylı mülkiyete tabi bir taşınırda paydaş, payı üzerinde rehin kurarsa güvencenin kapsamına bu pay girer⁴⁰.

Güvencenin kapsamına rehinin konusu taşınırın bütünleyici parçaları ile eklentileri de girer. (TMK m.947/f.1) Eklentilerin tarafların anlaşması ile teminatın kapsamından çıkarılması mümkündür. Bütünleyici parçalar üzerinde bağımsız olarak rehin kurulamaz. Sonradan eklenen bütünleyici parçalar rehinin kapsamına dahil olmaz. Bütünleyici parça aslından ayrılmışsa bunun, rehinli alacaklının zilyetliğinde bulunduğu sürece teminatın kapsamına dahil olacağı kabul edilmelidir⁴¹. Paraya çevirmeden önce doğal ürünler asıldan ayrılırlarsa, teminata dahil olmazlar ve bunların malike geri verilmesi gerekir. (TMK m.947/f.2) Fakat taraflar anlaşarak, asıldan ayrılan doğal ürünlerin teminatın kapsamına dahil olacağını kabul edebilirler⁴².

Taşınır rehininde hukuki ürünlerin teminatın kapsamına dahil olup olmadıkları hakkında kanunda bir hüküm yoktur. Genel olarak hukuki ürünlerin teminat kapsamı değerlendirilemeyecekleri kabul edilir⁴³. Taşınmaz rehininde ise rehinli taşınmazın kiraya verilmesi halinde taşınmazın hukuksal ürün mahiyetinde olan kira bedelleri, Türk Medeni Kanunu madde 863

³⁹ Akıntürk, s. 840.

⁴⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 998.

⁴¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 998; Akıntürk, s. 840.

⁴² Köprülü/Kaneti, s. 457.

⁴³ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1172; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 999; Köprülü/Kaneti, s. 457.

gereği rehnin kapsamına dahildir. Türk Medeni Kanunu 789'uncu maddesinin 2'inci fıkrası gereği rehnin kapsamına sigorta tazminatı da girmektedir. Taşınır rehninde ise sigorta tazminatı gibi rehinli taşınırın yerini tutan kaim değerlerin durumu tartışmalıdır. Bunların teminat kapsamına gireceğini kabul edenler olduğu gibi⁴⁴, kapsam dışında olduğunu ifade edenler de vardır⁴⁵. Kapsam dışında olduğunu ifade edenler, hukuki ürünler gibi rehnin konusu yerine geçen kaim değerlerin de bütünleyici parça olmadıklarından teminatın kapsamına giremeyeceklerini, bu şekilde ivaz karşılığı taşınırdan yararlanmanın malike ait olması gerektiği, bu konularla ilgili kanunda açık bir hüküm olmadığını savunmaktadırlar. Kanımızca rehnin güvence amacı daraltıldığı için taşınmaz rehini hükümleri doğrultusunda sigorta tazminatı gibi kaim değerlerin teminat kapsamına girdiğini kabul etmek daha isabetlidir.

Taşınır rehninin konusunun cins borcu olması durumunda gerçek bir rehnin söz konusu olup olmadığı konusu doktrinde tartışılmamıştır. Verme borcunun konusu olan edim özellikleriyle, ayırıcı unsurlarıyla belirlenmiş bir şey ise parça borcundan; borcun konusu ferden değil de sadece cinsi belirlenmek suretiyle miktar olarak belirlenmişse cins borcundan söz edilir. Bazen cins borcu, o cinsten olmakla birlikte belirli bir stok için de borçlanılmış olabilir. Burada sınırlı cins borcundan söz edilir. Taşınır rehnine konu olan taşınırın da ferden tayin edilmiş olması gerekir. Bu sebeple kanımızca taşınır rehninin konusunun parça borcu ve sınırlı cins borcu olması durumunda gerçek bir rehin söz konusu olacaktır.

⁴⁴ Köprülü ve Kaneti'ye göre "rehin hakkı nesnenin değerini yükümleyen bir aynı hak olduğuna göre nesnenin değer eksilmesinin ya da yok olmasının yerine geçen bütün kaim değerlerin, ayrıca özel bir kanun hükmü gerekmezsin, teminatın kapsamına girdiği görüşü" daha isabetlidir. (s. 457); Ayan'a göre " Açık bir kanun hükmü mevcut olmadığı için, rehin konusu şey yerine ikame edilen haksız fiil ve sigorta tazminatı gibi değerlerin durumu tartışmalıdır. Belki, taşınmaz rehnine paralel olarak teminatın konusu içinde yer alacaklarını söylemek amaca daha uygun düşebilir." (s. 220-221); Esener ve Güven'e göre "Taşınırın yerine geçen sigorta tazminatının, kanunda açık bir hüküm bulunmadığından rehnin kapsamına dahil olmayacağı kabul edilse de bu yargı bizce rehnin güvence amacını daraltması nedeniyle isabetli değildir." (s. 482).

⁴⁵ **Oğuzman/Seliçi/Oktay- Özdemir**, s. 998-999.

2. Alacak Bakımından

Teslime bağlı taşınır rehni, alacağın bütünü ile teminat teşkil eder. Alacaklı, alacağını elde edinceye kadar rehin konusu taşınırı veya onun bir bölümünü geri vermekten kaçınabilir. (TMK m.944/f.2) Borçlu kısmen ödemede bulursa da, rehin konusunun kısmen geri verilmesini talep edemez⁴⁶. Taşınır, aynı borçlunun birden fazla borcu için rehnedilebilir. Bu borçlardan birinin de ödenmesi rehinli taşınırın geri verilmesini gerektirmez⁴⁷. Ancak taraflar aksini kararlaştırabilir.

Teminat altına alınan alacağın kapsamına öncelikle asıl (ana) alacak girer (TMK m.946/f.2). Asıl alacaktan başka sözleşme faizi, gecikme faizi, takip ve mahkeme masrafları da teminat kapsamındadır. Alacağın ifa edilmemesinden doğan tazminat alacağı ile borcun yerine getirilmemesi halinde ödenmesi kararlaştırılmış cezai şartın teminattan yararlanacağı genel olarak kabul edilmektedir⁴⁸.

E. Öncelik İlkesi

Aynı taşınır veya hak üzerinde, aynı anda birden fazla rehin hakkı kurulabilir. Böyle bir durumda, taşınmaz rehninden farklı olarak, rehin hakları arasında sıra (öncelik-sonralık ilişkisi) kuruluş tarihlerine göre belirlenir⁴⁹. Yani, daha önce kurulmuş olan bir rehin hakkı daha sonra kurulmuş olan bir rehin hakkına tercih edilmiştir⁵⁰. Türk Medeni Kanunu'nun 948'inci maddesine göre "*Aynı taşınır üzerinde birden çok rehin hakkı bulunduğu takdirde, alacaklılara rehin haklarının sırasına göre ödeme yapılır. Rehni hakkının sırası kuruluş tarihine göre belirlenir.*" Bu belirleme özellikle rehinin paraya çevrilmesi halinde, satış bedelinin alacaklılar arasında paylaşılmasında önem kazanır. Nitekim rehinin paraya çevrilmesinden elde edilen meblağdan ilk önce sıra itibarıyla önde bulunan rehinli alacaklının alacağı

⁴⁶ Kağıtçıoğlu, s. 246.

⁴⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1000.

⁴⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1000; Ayan, s. 221-222.

⁴⁹ Ayan, s. 224.

⁵⁰ Esener/Güven, s. 483; Öncelik ilkesi deyimini için bkz., Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1168-1169; Köprülü/Kaneti, s. 473.

ödenir, geriye bir miktar kalırsa sonra ikinci sıradaki rehinli alacaklının alacağı ödenir ve meblağ bitinceye kadar sıradaki rehinli alacaklıların alacakları ödenir⁵¹. Daha önce kurulmuş bir rehin sona ererse, bir boşluk doğmaz. Sonra gelen rehin hakları kendiliğinden sıra itibariyle ilerler⁵².

Rehnin kuruluş tarihi, rehin hakkının varlığı için gerekli bütün şartların gerçekleştiği andır. Rehlin kuruluş anı, teslim şartlı taşınır rehininde ve hamile yazılı kıymetli evrakta, zilyetliğin geçirilmesinin tamamlandığı, hakların ve alacakların rehinindeyse hakkın doğumu için gerekli işlemlerden en sonuncusunun yapıldığı, hapis hakkında şartlarının gerçekleştiği, hayvan rehininde sicile yazım anıdır⁵³. İleride doğacak alacakları teminat altına almak için kurulan rehlin sırası da rehin sözleşmesinin yapılma tarihine göre tayin olunur. İleride doğacak alacağın doğduğu tarih, rehlin sırasının tayininde rol oynamaz⁵⁴.

Kanuni sıra düzeni, taşınır üzerinde aynı hak sahiplerinin anlaşması ile değiştirilebilir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nun 939'uncu maddesinin 2'nci fıkrası ve 988'inci maddesinde de belirtildiği gibi bir üçüncü kişi, rehin konusu taşınır üzerinde daha önce kurulmuş bir rehin hakkı bulunduğunu bilmeden ve bilmesi gerekmeden iyiniyetle bir sınırlı aynı hak kazanırsa, bu sınırlı aynı hak daha önce kurulan rehinden sıra itibariyle önce gelir.

F. Alacağa Bağlılık (Fer'ilik) İlkesi

Taşınır rehнинin söz konusu olabilmesi için, güvence altına alınması istenen bir alacağın mevcut olması şarttır, zira taşınır rehni de, taşınmaz rehni gibi alacağa bağlı fer'i bir haktır⁵⁵. Fer'ilikten anlaşılması gereken, rehin hakkının bir alacağın varlığına sıkı surette bağlı olması, ancak bir alacakla doğabilmesi, alacağın sona ermesiyle birlikte de ortadan kalkmasıdır⁵⁶.

⁵¹ Akıntürk, s. 842.

⁵² Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1001; Ayan, s. 225; Serozan, s. 281.

⁵³ Köprülü/Kaneti, s. 474.

⁵⁴ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1001.

⁵⁵ Akıntürk, s. 836; Cansel, s. 27; Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1167; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 991; Serozan, s. 337.

⁵⁶ Akıntürk, s. 836.

Alacak geçerli olmalıdır. Alacağın geçersizliği ilke olarak, rehin hakkının varlık ve geçerliliğine engel olur⁵⁷.

Taşınır rehninin tek amacı ilişkin olduğu alacağa yeterli teminat sağlamak. Bu nedenle o, mutlak anlamıyla alacağa bağlı fer'i bir haktır⁵⁸. Yani taşınır rehinleri bakımından "fer'ilik ilkesi" geçerlidir⁵⁹. Doğumu, geçerli bir alacağın varlığına tabidir. Alacak hiç mevcut değilse⁶⁰ veya geçersizse, eşyanın teslimine rağmen rehin hakkı doğmaz⁶¹. Doktrinde ileride doğacak veya şarta bağlı alacakları garanti altına almak için taşınır rehninin kurulup kurulamayacağı tartışmalıdır. Kanımızca ileride doğması beklenen alacaklar ve şarta bağlı alacaklar için taşınır rehni kurmak mümkün olmalıdır. Çünkü alacak doğuncaya kadar taşınır rehninin şekli bir varlığı olacak ve rehin alacağın doğumu ile birlikte hüküm ifade edecektir.

Türk Borçlar Kanunu 189'uncu maddesinin 1'inci fıkrası hükmüne göre "*Alacağın devri ile devreden kişiliğine özgü olanlar dışındaki öncelik hakları ve bağlı haklar da devralana geçer.*" Yani rehinli alacağın devri halinde, alacağa bağlı olarak rehin hakları da yeni alacaklıya geçmektedir. Taşınır rehninin alacaktan bağımsız olarak devri imkanı yoktur⁶².

Taşınır rehni, taşınmaz rehninde olduğu alacağın zamanaşımına uğramasını engellemez (TBK m.159). Ancak, alacağın zamanaşımına uğramış olması, mevcut rehni sona erdirmez; alacaklı bu durumda da rehnin paraya çevrilmesi yoluna giderek alacağını tahsil edebilir⁶³.

TBK m.127/f.1'e göre alacaklıya ifade bulunan üçüncü kişinin başkasının borcu için rehnedilen bir şeyi rehinden kurtardığı ve bu şey üzerinde

⁵⁷ Köprülü/Kaneti, s. 464.

⁵⁸ Ayan, s. 215.

⁵⁹ Köprülü/Kaneti, s.464.

⁶⁰ Doktrinde, doğması beklenen (müstakbel) alacaklar veya şarta bağlı alacaklar için de taşınır rehni kurulabileceği kabul edilmektedir. Alacağa bağlılık kuralı nedeniyle, alacak doğuncaya kadar taşınır rehninin şekli bir varlığı vardır. Buna rağmen kurulan taşınır rehninin sırası, rehnin kurulması tarihine göre tayin edilir. Alacağın doğum tarihi bu hususta rol oynamaz. Bkz. Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1095-1096; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 991.

⁶¹ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1095; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 991.

⁶² Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 992.

⁶³ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 992; Ertaş, s. 567.

mülkiyet veya başka bir aynı hakkı bulunduğu takdirde ifası ölçüsünde alacaklının haklarına halef olmaktadır. Yani söz konusu halefiyet halinde borcu ödeyen üçüncü kişi, alacağa bağlı olarak taşınır rehnini kazanmaktadır.

Borcun nakli halinde ise taşınır rehni devam eder. Ancak rehin, borçludan başka bir üçüncü kişi tarafından kurulmuş ise, TBK m.198/f.2'ye göre rehin veren üçüncü kişinin ve kefilin sorumluluklarının devam etmesi için bu kişilerin yazılı olarak rıza göstermeleri aranmıştır. Rehin veren kişi borcun nakline muvafakat etmezse, artık taşınır rehni sona erer⁶⁴.

G. Diğer İlkeler

1. Talilik İlkesi

Taşınır rehni alacağın bir fer'idir. Alacak herhangi nedenle sukut ederse rehin hakkı da son bulur. Alacak muaccel olduğu takdirde, rehin hakkı rehinli taşınır paraya çevirme yetkisi verir. Buna talilik ilkesi denir⁶⁵.

2. İllilik İlkesi

Medeni Kanun taşınır rehninin teslimle (taşınır zilyetliğinin geçirilmesi ile) kurulacağını ifade etmekle beraber, bu tasarruf işleminin geçerli bir taahhüt işlemine (rehin sözleşmesine) dayanması gerektiğine dair bir açıklık taşımamaktadır. Bu sorun gerek doktrinde gerek içtihatlarda tartışmalıdır. Üstün görüş, taşınır mülkiyetinin devrinin illi olduğu; taşınmazın mülkiyetinin nakli için nasıl geçerli bir taahhüt işlemi gerekiyorsa taşınır mülkiyetinin geçirilmesinde de başka bir çözüm için sebep olmadığı şeklindedir. Buna paralel olarak, taşınır rehninin kuruluşunun illi olduğu; tasarruf işleminin geçerli bir taahhüt işlemine dayanmak mecburiyetinde bulunduğu kabul edilmektedir⁶⁶.

Taşınır rehninin kazanılmasında hukuki sebebin gerekliliği taşınmaz rehninde olduğu kadar önem arz etmez. Zira taşınır rehni üzerinde aynı

⁶⁴ Köprülü/Kaneti, s. 465; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 992.

⁶⁵ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1167.

⁶⁶ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1168.

hakkın kazanılması noktasında “soyutluk” (mücerretlik) görüşü de savunulmaktadır. Bu görüş esas alınacak olursa, geçerli bir hukuki sebep (örneğin rehin sözleşmesi) olmasa bile, rehin kurmak için anlaşarak taşınır muhataba verilirse, muhatap rehin hakkını elde edecektir. Ancak hukuki sebebi geçersiz olduğu için, rehin alan “sebepsiz zenginleşen” konumuna gelir ve ona karşı sebepsiz zenginleşme davası açılabilecektir. Ancak tıpkı taşınmazlarda olduğu gibi taşınırlar üzerinde aynı hak kazanımlarının sebebe bağlı olduğu kabul edilecek olursa, taşınırı teslim alan rehin hakkını kazanmış olmayacaktır. Haliyle ona karşı taşınırın sahibi istihkak davası açabilecektir⁶⁷. Kanımızca taşınırlar üzerinde aynı hak kazanımlarının sebebe bağlı olmadığını kabul etmek gerekir. Çünkü diğer türlü sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulama alanı daralacaktır.

3. Teslim Şartlı Rehni İlkesi

Kanuni istisnalar dışında bir taşınır ancak teslim şartıyla rehnedilebilir. Rehni veren rehinli malı fiilen ve hasren kendi yedinde bulundurdukça, rehin alan için rehin hakkı sabit olmaz demek suretiyle Kanun bu kuralı doğrulamaktadır. Buna, teslim şartlı rehin ilkesi denir⁶⁸.

Kanımızca bu ilke teslim şartlı rehni özelliğinden yola çıkılarak oluşturulmuş olup ayrı bir ilke olarak söz edilmiştir. Ayrıca kamuya açıklık ilkesinde teslim ile ilgili yaptığımız açıklamaların tekrarı niteliğinde olduğundan sadece tanım vermeyi uygun görüyoruz.

4. Lex Commissoria İlkesi

Borç muaccel hale geldikten sonra, rehin veren, rehin konusu malı rehinli alacaklıya ifa yerini tutan eda veya ödemeyi hedef tutan eda olarak verebilir. Buna karşılık borç henüz muaccel hale gelmeden önce, borç ödenmediği takdirde rehin konusu taşınırın mülkiyetinin rehinli alacaklıya geçeceği hakkında yapılan anlaşmalar geçersizdir (TMK m. 949). Bu yasağa Lex Commissoria yasağı denilmektedir. Kanun bu yasakla rehin vereni, henüz borcun muaccel hale gelmesinden önce, borcun ödenmemesi ihtimalini,

⁶⁷ Ergüne, s. 102; Acar, Faruk: Rehni Hukuku Dersleri, (Vedat Kitapçılık), İstanbul 2015, s. 178-179.

⁶⁸ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1169.

sonuçta taşınırın paraya çevrilebileceğini düşünmeden kolaylıkla böyle bir anlaşmayı kabul etmesi tehlikesine karşı korumuştur⁶⁹.

§2. TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİ KAVRAMI, KAZANILMASI VE HÜKÜMLERİ

IV. TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİ KAVRAMI

Bir taşınır rehni üzerinde kural olarak rehin hakkı, teslimine bağlı rehin şeklinde tesis olunabilir. (TMK m.939/f.1) Teslimine bağlı taşınır rehni, rehin konusu taşınır eşyanın dolaysız zilyetliğinin rehinli alacaklıya veya bir güvenilir üçüncü kişiye verilmesi suretiyle kurulan iradi taşınır rehni çeşididir⁷⁰. Rehlinli alacaklı taşınır üzerinde bir sınırlı aynı hak elde eder. Bu hak, taşınırın değerine ilişkindir ve borç ödenmediği takdirde rehinli alacaklıya rehni paraya çevirterek alacağını tahsil yetkisi verir⁷¹.

Teslimine bağlı taşınır rehninin konusunu, sadece parayla ölçülebilen bir değeri olan teknik anlamda taşınır eşyalar, yani toprağa bağlı olmayan, kendi gücüyle ya da dıştan gelen etkenlerle bir yerden başka bir yere içeriğinde ve biçiminde değişikliğe uğramadan gidebilen, götürülebilen ve taşınabilen maddi mallar oluşturur. Bu tanıma girmeyen, bu nitelikte olmayan, örneğin pasaport, diploma, ticari defterler, mektuplar, nüfus cüzdanı gibi şeyler teslimine bağlı rehin sözleşmesinin konusunu oluşturmaz⁷². Esener ve Güven'e göre manevi değeri olmakla beraber, ticari değere sahip bu tür taşınırın da rehin edilmesi mümkün görülmelidir. Kanımızca da ünlü bir kişinin yazdığı mektup, hatıra defteri gibi manevi değere sahip taşınır, ilgi duyanlar için parasal bir anlam ifade ettiğinden rehin verilmesi uygundur.

Tüketilebilen taşınırın da rehin verilmesi mümkündür. Kural olarak rehinli alacaklı, rehin edileni alacağını geri aldığı takdirde hak sahibine iade etmek zorundadır. Fakat, tüketilebilen eşyanın iadesi zorluk arz eder: malın muhafazası, değerinin düşmesi gibi rizikolar nedeniyle taraflar rehinli alacaklının aynı cins ve vasıfta taşınırın iadesi için anlaşılır. Buna usulsüz

⁶⁹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1007.

⁷⁰ Cansel, s. 11; Köprülü/Kaneti, s. 477.

⁷¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1002.

⁷² Akıntürk, s. 843.

rehin denir⁷³. Hamiline yazılı kıymetli evrak ve para usulsüz rehni konusunu oluşturan eşyalardır. Para, muhafaza içinde verilmemek kaydıyla, teslim edilince alacaklının mal varlığına karışır. Alacaklı bunu kullanabilir ve iade zamanında aldığı miktarı borçlanır⁷⁴.

Rehni verenin mutlaka şahsen borçlu olması gerekmez. Başkasının borcu için bir kimse kendi malı üzerinde alacaklı lehine rehni kurabilir⁷⁵. Ayrıca rehni, para alacakları dışında diğer edim yükümlülükleri için de kurulması mümkün olabilecektir. Bununla birlikte alacağın miktar olarak kesin şekilde belirlenmiş olması gerekmektedir. Alacağın “belirlenebilir” olması yeterlidir. Ancak her halükarda, alacak hukuken geçerli bir alacak olmalıdır⁷⁶.

V. TESLİME BAĞLI REHİN HAKKININ KAZANILMASI

Teslime bağlı taşınır rehni hukuki sebebi kural olarak rehni sözleşmesidir⁷⁷. Teslim şartlı taşınır rehni kurulmasında birbirini izleyen birincisi borçlanma işlemi, ikincisi tasarruf işlemi niteliğini taşıyan iki aşama vardır⁷⁸. Tasarruf işleminin hukuki sebebinin oluşturduğu borçlandırıcı işlem, kural olarak, malike taşınır rehni kurma borcunu yükleyen bir rehni sözleşmesidir⁷⁹. “Bu sözleşme salt borçlandırıcı nitelikte olup bağımsız olabileceği gibi, başka bir borç sözleşmesinin içinde de yer alabilir.”⁸⁰ Teslim şartlı rehni sözleşmesinin geçerliliği herhangi bir şekle tabi değildir. Yazılı veya sözlü olabilir. Rehni sözleşmesi rızai sözleşme olması bakımından rehni konusu malın alacaklıya teslim edilmesi gerekmez⁸¹. Taşınır rehni kaynağını ölüme bağlı bir tasarrufta da bulabilir; bir vasiyetname veya bir miras sözleşmesi bir taşınır rehni kurma borcu yükleyebilir. Taşınır rehni kurma borcu

⁷³ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1173.

⁷⁴ Cansel, s. 64.

⁷⁵ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1002.

⁷⁶ Ayan, s. 229.

⁷⁷ Ergüne, s. 102, Davran, Bülent: Rehni Hukuku Dersleri, İstanbul 1972, s. 80.

⁷⁸ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1170.

⁷⁹ Akıntürk, s. 844.

⁸⁰ Köprülü/Kaneti, s. 478.

⁸¹ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1170; Köprülü/Kaneti, s. 478.

yükleyen ölüme bağlı tasarruflar, şekil yönünden kendilerine özgü kurallara tabidir⁸².

Rehin hakkının aynı bir hak olarak doğabilmesi için yapılması gereken ikinci işlem, rehin konusu taşınır üzerindeki dolaysız zilyetliğin alacaklıya devredilmesi, başka bir deyişle malikin rehin konusu üzerindeki dolaysız zilyetliğine son verilmesi, zilyetliğin onun elinden alınmasıdır⁸³. Türk Medeni Kanunu, bu rehin türüne teslim bağli rehin adını vermiş olduğu halde, 939'uncu maddesinin metninde teslimden değil, açıkça "zilyetliğin devrinden" söz etmektedir. Dolaysız zilyetliğin alacaklıya mutlaka taşınır fiilen teslim etmek suretiyle devredilmesi şart değildir. Bunu, "hükmen teslim" dışında zilyetliğin her türlü devri şeklinde anlaşılması daha doğru olur⁸⁴. Taşınır rehininin kurulmasının zilyetliğin havalesi yoluyla devri de mümkündür⁸⁵. Bunun haricinde rehin maksadıyla, dolaysız zilyetliğin devri, mal üzerinde hakimiyeti sağlayan araçların teslimi ile de olabilir. Rehinli alacaklı, rehin konusu malın esasen zilyedi durumunda bulunuyorsa, teslim bağli rehinin kurulması kısa elden teslim yoluyla gerçekleştirilebilir⁸⁶.

Dolaysız zilyetliğin devriyle teslim bağli rehin hakkını kurabilmesi için, zilyetliği devreden tasarruf yetkisine sahip olması gereklidir. Malik, kural olarak tasarruf yetkisine sahiptir. Ancak tasarruf yetkisini kısıtlayan bir sebep varsa, malik, alacaklı lehine taşınır üzerinde rehin kuramaz. Üçüncü kişiler, kural olarak bir temsil yetkisine sahip olmadıkça rehin kuramazlar. Ancak TMK m.939/f.2 tasarruf yetkisi bulunmayan bir kişiden rehin hakkının kazanılabilmesi imkanını tanımıştır. Bu hükme göre, rehin hakkını kazanmak isteyen alacaklı iyiniyetli ise ve zilyetlik hükümleri kazanmasını koruyorsa, tasarruf yetkisi bulunmayan bir kimseden rehin hakkının kazanılması mümkündür. Bu hüküm taşınır rehininde güvenin korunması prensibini gerçekleştirmektedir⁸⁷. Tarafların anlaşmasıyla, zilyetliğin güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesi tarzında da teslim bağli rehin kurulması müm-

⁸² Köprülü/Kaneti, s. 479.

⁸³ Akıntürk, s. 845.

⁸⁴ Köprülü/Kaneti, s. 482.

⁸⁵ Cansel, s. 106; Serozan, s. 339.

⁸⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1004.

⁸⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1005.

kündür. Ancak üçüncü kişinin ya sözleşmede belirlenmiş olması ya da belirleme hakkının rehin alanda olması gerekir ki, rehin verenin rehin konusu üzerinde tasarrufu kalkmış olsun⁸⁸.

Rehin konusu taşınır üzerinde bir art rehin kurulması için, rehin veren ile rehin hakkını kazanan alacaklı arasında aynı sözleşme söz konusu olacaktır. Art rehlin kurulmasında özellik, zilyetliğin devrinin zilyetliğin havalesi yoluyla mümkün olabilmesidir⁸⁹. Bu halde art rehinli alacaklı, taşınırdaki bir dolaylı zilyetlik elde etmekte, dolaysız zilyetlik ise önce gelen rehinli alacaklıda kalmaktadır. Önce gelen rehinli alacaklı, sonra gelen bakımından başkası için zilyet durumundadır. TMK m.941'e göre, zilyetliğin havalesi için rehin veren tarafından ilk rehinli alacaklıya yapılacak bildirim "ihbarname", yazılı şekle tabidir⁹⁰. Bu şekil, bir art rehin hakkının kurulabilmesi için geçerlilik şartıdır. İhbarın ilk rehinli alacaklıya varmasıyla art rehin kurulmuş olur ve sırası bu tarihe göre tayin olunur. TMK m.941'e göre ihbar, ilk rehinli alacaklının alacağını tahsil edince rehin konusu malı art rehinli alacaklıya teslim etmesi gereğini içerir⁹¹.

§3. TESLİME BAĞLI REHNİN HÜKÜMLERİ VE SONA ERMESİ

VI. TESLİME BAĞLI REHNİN HÜKÜMLERİ

A. Rehinli Alacaklının Hakları

Teslime bağlı rehinden alacaklı lehine doğan haklar "paraya çevirme hakkı", "zilyet olma hakkı" ve "masrafları isteme hakkı"ndan ibarettir.

1. Paraya Çevirme Hakkı

Alacaklının en önemli ve en başta gelen hakkı, muaccel olan borç ödemediği takdirde, alacağının güvencesini oluşturan rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesi isteminde bulunarak, elde edilen bedelden alacağını önce-

⁸⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1006.

⁸⁹ Cansel, s. 181; Köprülü/Kaneti, s. 482.

⁹⁰ Köprülü/Kaneti, s. 484.

⁹¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1006.

likle tahsil etmektir. Türk Medeni Kanunu'nun 946'ncı maddesi alacağını tamamen elde edememiş olan alacaklıya, zilyetliğinde bulunan rehin konusunu paraya çevirtme ve satış bedelinden maddenin ikinci fıkrasında anılan fer'ileriyle birlikte alacağını alma hakkını verir⁹².

Paraya çevirme kural olarak icra makamları vasıtasıyla gerçekleştirilir (İİK m.45, 145-153)⁹³. Ancak doktrin ve içtihatlar tarafların, icra vasıtasıyla malı paraya çevirebilme imkanını bertaraf etmeksizin, rehinli alacaklının kendisinin taşınır malı satarak alacağını tahsil edebilmesi hususunda anlaşmalarına cevaz vermektedir⁹⁴. Rehlinli alacaklının anlaşmada öngörülen özel satım şartlarına uyması, bu tür özel satım şartlar öngörülmemişse, dürüstlük kuralları çerçevesinde rehin verenin haklı menfaatlerini gözetmesi gerekir; bu ilkelere aykırılık, rehin verenin bu yüzden uğradığı zararı giderme borcu yükler⁹⁵. Yani rehinli alacaklı rehin konusu malı alacağını karşılayacak miktarda satabilir, bunu aşan satış dürüstlük kurallarıyla bağdaşmaz.

Borç muaccel hale geldikten sonra, rehin veren, rehin konusu malı rehinli alacaklıya ifa yerini tutan eda veya ödemeyi hedef tutan eda olarak verebilir⁹⁶. Buna karşılık, borcun muacceliyet kazanmasından önce yapılan ve borç zamanında ifa edilmediği taktirde rehin konusu şeyin mülkiyetinin kendiliğinden alacaklıya geçeceğini öngören anlaşmalar geçersizdir. Yani, Lex Commissoria yasağı teslim bağli taşınır rehni bakımından da söz konusudur⁹⁷. Kanun bu yasakla rehin vereni, henüz borcun muaccel hale gelmesinden önce, borcun ödenmemesi ihtimalini, sonuçta taşınırın paraya çevrilebileceğini düşünmeden kolaylıkla böyle bir anlaşmayı kabul etmesi tehlikesine karşı korumuştur. Borç muaccel hale geldikten sonra, bu tehlike söz konusu değildir. Muaccel borcu ödemeyen borçlu rehin konusu taşınırın her an paraya çevrilmesi durumu ile karşı karşıyadır. İcra yerine serbest satışa ilişkin anlaşmaya da ancak muacceliyetten sonra cevaz vermek doğru olur⁹⁸.

⁹² Akıntürk, s. 847.

⁹³ Ayan, s. 235.

⁹⁴ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1007.

⁹⁵ Köprülü/Kaneti, s. 463; Cansel, s. 237.

⁹⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1007.

⁹⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1007; Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1109-1110; Esener/Güven, s. 231.

⁹⁸ Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1110; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1008.

2. Zilyet Olma Hakkı

Rehinli alacaklının, teslimine bağlı rehnin doğal sonucu olarak, alacağının güvencesini oluşturan taşınırın dolaysız zilyetliğine sahip olma hakkı vardır. Rehlinli alacaklı, rehin konusu malın zilyedi olduğundan zilyetlik davalarından (TMK m.982), rehin hakkı sahibi olarak da aynı hakkını koruyan davalardan (kıyasen TMK m.683) yararlanır⁹⁹.

3. Masrafları İsteme Hakkı

Rehinli alacaklı, rehin konusu taşınırın korunması için yapmış olduğu masrafları vedia (saklama) sözleşmesi hükümlerine (TBK m.561), bakımı için yaptığı masrafları vekaletsiz iş görme hükümlerine (TBK m.529) kıyasen talep edebilir¹⁰⁰.

B. Rehlinli Alacaklının Borçları

1. Malı Muhafaza Etmek ve Malın Korunması İçin Gerekli Tedbirleri Alma Borcu

Rehnedilen menkul malın doğrudan doğruya zilyedi olan rehinli alacaklı, rehin konusu menkul malın korunması ve muhafazası için gerekli tedbirleri almalıdır. Rehlin alanın muhafaza etme ve malın korunması için gerekli tedbirleri alma borcu, TMK m.945'te açıkça belirtilmemekle birlikte dolaylı olarak ifade edilmektedir. Söz konusu hükme göre "*alacaklı, rehinli taşınırın kaybolması, yok olması veya değerinin azalması yüzünden meydana gelen zararlardan kusuru olmaksızın doğduğunu ispat etmedikçe sorumludur.*"¹⁰¹. Rehlin alanın, rehinli taşınırı muhafaza edilmek üzere bir üçüncü şahsa (örnek olarak bankaya) tevdi etmesi durumunda, rehin alanın muhafaza ve koruma borcu bulunmamaktadır. Rehlinli taşınıra alacaklının kusuru ile

⁹⁹ Köprülü/Kaneti, s. 493; Gürsoy/Eren/Cansel, s. 1103-1104; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1008.

¹⁰⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1008; Cansel, s. 169.

¹⁰¹ Doğrusöz, Hanife: "Türk Hukukunda Teslim Koşullu Menkul Rehninde Rehlin Alanın Sorumluluğu", MÜHF-HAD, C. 14, S. 3, s. 253.

zarar gelmesi durumunda, rehinli malın alacaklının zilyetliğinde olması veya üçüncü bir şahısta bulunması, alacaklıyı sorumluluktan kurtarmaz¹⁰².

TMK m.945'te alacaklının özen borcunun sınırları açıkça belirtilmemektedir. Bu durumda doktrinde, alacaklının muhafaza borcuna ilişkin olarak vedia hükümlerinin kıyasen uygulanabileceği belirtilmektedir. Diğer yandan her iki sözleşme mahiyetleri itibarıyla farklıdır. Vedia sözleşmesinde, vedia alan bakımından muhafaza borcu asli bir borçtur. Oysaki rehin alan malı muhafaza etmek üzere değil, alacağın teminatı olarak almaktadır. Vedia veren, malın muhafazasını bizzat vedia alandan talep edebilirken, rehin alan malı muhafaza edilmek üzere bir üçüncü şahsa tevdi edebilir. Dolayısıyla, her iki sözleşme arasında kıyas yapılırken, vedia sözleşmesinde muhafaza borcunda vedia verenin menfaati, rehin ilişkisinde ise, rehin alanın teminattan beklediği fayda göz önünde tutulmalıdır¹⁰³. Ayrıca rehinli alacaklının muhafaza borcunun kapsamının belirlenmesinde, intifa hakkı sahibinin intifa konusu taşınırı saklama ve koruması ile ilgili hükümler de (TMK m.812 vd.) kıyasen uygulanabilir¹⁰⁴.

Rehinli alacaklı, saklama ve koruma yükümlülüğüne aykırı davranması dolayısıyla rehin konusu malın telef ve yok olmasından veya değerinin azalmasından sorumlu tutulmuştur. Sorumluluktan kurtulmak için rehinli alacaklı, kusursuzluğunu ispat etmek zorundadır. (TMK m.945/f.1)

2. Mal Üzerinde Tasarruf Etmeme Borcu

Rehin hakkı alacaklıya tasarruf etme yetkisi vermez. Tasarruf yetkisi maliktedir¹⁰⁵. TMK m.942, rehinli alacaklının, taşınırı, rehin verenin rızası olmadan rehnedemeyeceğini ifade etmiştir. Fakat tasarruf yetkisinin olmayışı yalnız rehin bakımından değildir. Rehlinli alacaklı rehin konusu malı başka birisine devredemeyeceği gibi, üzerinde bir intifa hakkı da kuramaz. TMK m. 942'nin anlamı malikin izni ile rehinli alacaklının malı kendi adına rehnedebileceğidir. Bu halde üçüncü kişinin rehin hakkı öncelik kazanır.

¹⁰² Cansel, s. 167.

¹⁰³ Oğuzman/Seliçi/Oktay- Özdemir, s. 1008; Cansel, s. 166.

¹⁰⁴ Köprülü/Kaneti, s. 495; Cansel, s. 166; Oğuzman/Seliçi/Oktay- Özdemir, s. 1008.

¹⁰⁵ Doğrusöz, s. 257.

Üçüncü kişi bu rehni paraya çevirterek alacağını elde ettiği ölçüde malikin kendi rehinli alacaklısına olan borcu da sona erer. Üçüncü kişinin alacağını elde etmesinden sonra geriye bir şey kalırsa, bu malikin alacaklısının alacağının karşılanmayan kısmına tahsis edilir¹⁰⁶.

Rehinli alacaklı, rehin konusu taşınır üzerinde tasarruf etmeme borcunu ihlal eder ve rehin verenin zarara uğramasına neden olursa, kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın bu zararı tazminle mükellef olur (TMK m.945/f.2)¹⁰⁷.

3. Malı Kullanmama ve Semerelerinden Yararlanmama Borcu

TMK m.947'e göre, rehinli alacaklı kural olarak rehin konusu malı kullanma ve semerelerinden yararlanma yetkisine sahip değildir. Rehlinli alacaklı, doğal ürünler asıldan ayrılınca, onları malike geri vermekle yükümlüdür. Fakat taraflar, rehinli alacaklıya malı kullanma ve malın ürünlerinden yararlanma yetkisi tanıyabilirler¹⁰⁸. Rehlin alanın rehin konusundan yararlanabileceği kararlaştırılmışsa, "yararlanmalı rehin hakkının" varlığından bahsedilir¹⁰⁹. Rehlinli alacaklı, kullanma ve yararlanma yasağına aykırı davranışla rehin verenin zararına sebep olmuşsa, zararı tazminle yükümlüdür¹¹⁰.

4. Eşyayı İade Borcu

Rehin hakkının sona ermesi halinde, rehinli alacaklı rehin konusu malı hak sahibine geri vermekle yükümlüdür (TMK m.944). Rehlin alacaklısının iade borcunun doğabilmesi için alacağın tamamen ödenmesi veya başka bir şekilde sona ermesi gerekmektedir¹¹¹. Bu şart gerçekleşmedikçe, örneğin borcun kısmen yerine getirilmiş olması halinde geri verme söz konusu olamaz. Nitekim TMK m.944/f.2 uyarınca "alacaklı, alacağını tamamen almaya kadar rehinli taşınırı veya onun bir kısmını geri vermek zorunda değildir"¹¹².

¹⁰⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1009.

¹⁰⁷ Köprülü/Kaneti, s.497; Cansel, s. 169.

¹⁰⁸ Köprülü/Kaneti, s.457; Cansel, s. 169.

¹⁰⁹ Köprülü/Kaneti, s. 495.

¹¹⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1009.

¹¹¹ Doğrusöz, s. 260.

¹¹² Akıntürk, s. 849.

Rehin konusu taşınır, kural olarak, rehin verene geri verilir. Rehin veren de kural olarak maliktir. Taşınır üzerinde bir art rehin kurulmuşsa, taşınırın rehin verene değil, art rehinli alacaklıya verilmesi gereklidir (TMK m.941)¹¹³.

Rehinli alacaklı, koruma ve bakım masrafları dolayısıyla rehin konusu mal üzerinde hapis hakkını kullanabilir (TMK m.950 vd.). Rehinli alacaklı, yaptığı lüks masrafların sonucu rehin konusu malda meydana gelen ekleri, zararsızca ayırma imkanı varsa, bunları ayırıp alabilme hakkına sahiptir¹¹⁴.

VII. TAŞINIR REHNİNİN SONA ERMESİ

A. Alacağın Sona Ermesiyle Rehin Hakkının Sona Ermesi

Borcun sona ermesine bağlanan sonuç bakımından temel kural TBK m.131/f.1’de düzenlenmiştir. Buna göre “*Asıl borç ifa ya da diğer bir sebeple sona erdiği takdirde, rehin, kefalet, faiz ve ceza koşulu gibi buna bağlı hak ve borçlar da sona ermiş olur*”. Görüldüğü üzere alacağa bağlı hak ve borçlar, alacak son bulduğu takdirde kendiliğinden (yasa gereği) sona ermektedir¹¹⁵.

Alacağın kısmen ifa edilmiş olması rehin hakkının sona ermesini sağlamaz. Rehin verilen şey bölünebilir olsa bile, rehinli alacaklı şeyi iadedden kaçabilir¹¹⁶ (TMK m.944/f.2).

B. Alacağın Zamanaşımına Uğraması

Alacağın zamanaşımına uğraması alacağı ortadan kaldıran veya sona erdiren bir sebep değildir. Zamanaşımı bir hak düşürücü süre değildir. Zamanaşımı sadece alacağın talep edilebilirliğini defî savunması sebebiyle engeller¹¹⁷.

¹¹³ Akıntürk, s. 849; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1010; Ayan, s. 237-238.

¹¹⁴ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1010; Köprülü/Kaneti, s. 497; Cansel, s. 169; Ayan, s. 238.

¹¹⁵ Acar, s. 209.

¹¹⁶ Acar, s. 209.

¹¹⁷ Acar, s. 210.

TBK m.159 hükmüne göre “Alacağın bir taşınır rehniyle güvenceye bağlanmış olması, bu alacak için zamanaşımının işlemesine engel olmaz; bununla birlikte alacaklının, hakkını rehinden alma yetkisi devam eder.”. Taşınır rehninin varlığı zamanaşımının işlemesini engellemez, zamanaşımını durduran bir sebep değildir. Buna bağlı olarak rehine rağmen alacak zamanaşımına uğrayacaktır, fakat rehin hakkı sahibi taşınırın paraya çevrilmesini talep edebilecektir¹¹⁸.

C. İfa İmkansızlığı

Borcun sonradan ifası imkansız kusursuz olarak imkansızlaşır, borcun sona ermesi söz konusu olur. TBK m.136/f.1 gereği “Borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkansızlaşır, borç sona erer.” şeklindedir. Borcun (alacağın) sona ermesi, taşınır rehninin de sona ermesini sağlar¹¹⁹.

D. Alacaklı ve Borçlu Sifatının Birleşmesi

Taşınır rehniyle temin edilmiş alacağın sahibi sıfatıyla rehinle yüklü taşınırın maliki sıfatları aynı kişide birleşirse ilke olarak rehin hakkı sona erer¹²⁰. TBK m.135/f.1 gereği rehin veren borçlu kimse sonradan rehinle güvence altına alınan alacağı elde ederse, alacaklı ve borçlu sıfatları bir şahısta birleşmiş olur ve borç/alacak sona erer. Örneğin borçlunun alacaklıya mirasçı olması sebebiyle alacak hakkını elde etmesinde durum böyledir¹²¹.

Mülkiyet hakkı ile rehin hakkının aynı kişi üzerinde birleşmesi halinde rehin hakkı sona erer. Taşınır rehni hukukunda, malik lehine rehin hakkı prensip itibarıyla kabul edilmemiştir¹²². Fakat malik sıfatı ile rehinli alacaklı sıfatının birleşmesi sonucu rehin hakkının sona ermesi halinde, malik için adil olmayan bir zarar doğacaksa, taşınır rehninin sona ermeyeceği istisnaen kabul edilmektedir. Buna verilen klasik örnek başkasının borcu için iki ayrı

¹¹⁸ Cansel, s. 202.

¹¹⁹ Acar, s. 211.

¹²⁰ Köprülü/Kaneti, s. 499.

¹²¹ Acar, s. 211.

¹²² Cansel, s. 75; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1011.

alacaklı lehine taşınırı üzerinde rehin hakları kuran malikin durumudur. Malik, önce gelen rehinli alacaklıya borcu ödeyerek ona halef olmuşsa (TBK m.127/f.1) malikin alacağa bağlı olarak kendi taşınırı üzerinde rehin hakkı kazanamayacağı, rehin hakkının sona ermesi gerektiği kabul edilirse, sonra gelen rehinli alacaklıyı ön sıraya çıkararak malikin zararına haksız bir menfaat sağlayacaktır. Bu yüzden bu durumda malik lehine taşınır rehininin varlığı kabul edilecektir¹²³.

Bununla birlikte başkasının borcu için bir kimsenin taşınırını rehin vermesi mümkündür. Bu durumda rehin veren şahsın, borçlu olmadığı halde taşınırını icra yollu satıştan kurtarmak için başkasının borcunu ifa etmesi mümkündür. Rehin veren kimse ödeme yaparsa alacaklıya halef olacak ve alacak hakkını elde edecektir. Bu ihtimalde alacak rehin veren kimseye geçtiği halde borçlu rehin veren değildir. Gerçi rehin vermekle “aynı sorumluluğu” üstlenmiştir, fakat bu durum borçlar hukuku anlamında “borçluluk” değildir. Bu nedenle alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesinden bahsedilemez. Bu durum alacağın sona ermediğini ve rehin hakkının varlığını sürdürebileceğini akla getirirse de taşınır rehninde genel kural olan “hiç kimse mülkiyet hakkı sahibi olduğu nesne üzerinde diğer bir aynı hakka sahip olamaz” kuralı geçerlidir. Böylece ödemedede bulunan rehin veren alacaklı olacak fakat rehin hakkı sona erecektir¹²⁴.

E. Yenileme

Yenileme ile yeni borç eskisinin yerine ikame edilerek, eski borç tüm ferileriyle sona erdirilir (TBK m.133/f.1). Yenilemenin tipik örneği cari hesap ilişkisi hakkındaki TBK m.134/f.3 gereği “*Kalemlerden birinin güvencesi varsa, aksi kararlaştırılmadıkça, hesap kesilip sonucun kabul edilmiş olması, güvenceyi sona erdirmez*”. Doktrin, bu hükmün sınırlı yorumlamakta, kanun koyucunun bu hükmü koymakla yenileme durumunda (cari hesap ilişkisi hariç) rehnin sona ereceğini kabul ettiği şeklinde yorumlamaktadır. Yani cari hesap rehin hakkının devam etmesi istisnai bir durum olarak değerlendirilmektedir¹²⁵.

¹²³ Cansel, s. 204; Köprülü/Kaneti, s. 499; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1011.

¹²⁴ Cansel, s. 203; Sirmen, Lale: Alacak Rehni, Ankara 1990, s. 112.

¹²⁵ Cansel, s. 205; Sirmen, s. 17; Acar, s. 213.

F. Anlaşma Yoluyla Sona Erme

Tarafların anlaşmasıyla rehin sözleşmesinin sona erdirilmesi halinde rehin hakkı sona erer¹²⁶.

G. Feragat

Rehin hakkı sahibi hakkından vazgeçebilir. Bu durum tek taraflı irade beyanıyla gerçekleşir. Rehlin verenin veya borçlunun buna rıza göstermesi gerekmez. Taşınırı rehin verene geri vermek, rehin hakkından vazgeçmek ya da feragat olarak kabul edilir. Rehlin hakkından feragat alacağı sona erdirmez. Ancak zamanaşımı işleyeceği için, rehin hakkının tanıdığı rehni paraya çevirme yetkisini kaybetmiş olur. Borçlunun zamanaşımı defini kullanmasıyla alacaklının alacağı elde etmesi mümkün olmaktan çıkar¹²⁷.

H. Rehlin Zilyetliğinin Kaybı

Zilyetliğin alacaklıya sağlanması rehin için ne kadar zorunlu ise, zilyetliğin kaybının rehin hakkını sona erdirmesi de o kadar zorunludur¹²⁸. TMK m.943/f.1 gereği “*Taşınır rehni, alacaklının zilyet olmaktan çıkması ve onu zilyet olan üçüncü kişiden geri alamaz hale gelmesiyle son bulur*” şeklinde ifade edilmiştir.

Rehin hakkının sona ermesini sağlayan zilyetlik kaybı hallerini şöyle sıralamak mümkündür¹²⁹:

- Üçüncü şahsın TMK m.988 uyarınca mülkiyet hakkını elde etmesi, hem rehin verenin mülkiyetini hem de rehinli alacaklının rehin hakkını sona erdirir.
- Taşınırı rehin alan (veya tevdi edilen üçüncü şahıs) tarafından rehin verene kalıcı olarak geri verilmesi rehin hakkını sona erdirir. (Feragat)

¹²⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1010.

¹²⁷ Cansel, s. 202-203.

¹²⁸ Cansel, s. 206.

¹²⁹ Acar, s. 215-216.

- Rehin konusu taşınırın yok olması halinde, üzerindeki bütün aynı haklar, bu arada rehin hakları da sona erer¹³⁰. Rehin hakkı sona ermesine rağmen, rehinli alacaklının rehin aldığı taşınırı iade yükümü de olmaz. Zira ortada iade edilecek nesne kalmamıştır¹³¹.

Alacaklının zilyetliği geçici kaybetmesi rehin hakkının sona ermesini sağlamaz, fakat rehin hakkı askıda kabul edilir. TMK m.943/f.2’de belirtildiği gibi “*Taşınır, alacaklının rızasıyla fiilen yalnız rehnedenin hakimiyeti altında bulunduğu sürece rehlin hükümleri askıda kalır*”. Böylece rehinli alacaklı rehlin paraya çevrilmesi yetkisini askı döneminde kullanamayacaktır¹³².

Rehinli alacaklı, rızası olmadan rehin konusu mal elinden çıkmışsa, bunu zilyetlik davalarından ve taşınır davalarından faydalanarak geri isteyebileceğinden, rehin hakkını kaybetmiş olmaz¹³³.

I. Sürenin Dolması

Taşınmaz rehninde olduğu gibi taşınır rehlinin süreli kurulması mümkündür. Sürenin dolması rehin hakkının sona ermesini sağlayacaktır¹³⁴.

J. Kamulaştırma

Taşınmaz rehninde olduğu gibi taşınır rehni, taşınırın kamulaştırılması halinde sona erer¹³⁵.

SONUÇ

Medeni Kanun’da düzenlenen taşınır rehni türleri arasında en fazla uygulama alanına sahip olan teslim bağli taşınır rehnidir. Bu sebeple Kanunda teslim bağli taşınır rehni hükümleri, taşınır rehlinin genel kurallarını ortaya koyacak şekilde ele alınmıştır.

¹³⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1011.

¹³¹ Acar, s. 214.

¹³² Cansel, s. 206; Acar, s. 216.

¹³³ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 1012.

¹³⁴ Acar, s. 216.

¹³⁵ Acar, s. 216.

Rehin ilişkisine hakim olan ilkeler, taraflar arasında rehlin kurulmasından, kapsam, hüküm ve sonuçlarına kadar birçok hususu ilgilendirmektedir. Aslında bu ilkelerin hepsi kaynağını doğrudan veya dolaylı olarak kanundan almaktadır. Belirlilik ilkesine göre rehin kurulacak taşınır eşyanın ve temin edilen alacağın ferden belirlenebilir olması şarttır. Bölünmezlik ilkesine göre geçerli olarak kurulan bir rehin ilişkisinde, rehin alacağın tamamını temin eder. Bu nedenle alacaklı, alacağının tamamını almadıkça rehinli malı borçluya iade etmeye zorlanamaz. Fer'ilik ilkesinin bir sonucu olarak rehin hakkı temin ettiği alacağa bağlı bir haktır ve rehlin doğması ancak geçerli bir alacağın varlığına bağlıdır. Kamuya açıklık ilkesi ile bir taşınır mal üzerinde rehin tesis edilmesi işleminin dışarıdan anlaşılacak şekilde olmasının sağlanması amaçlanmıştır. Kamu güveni ilkesi çerçevesinde bir taşınırı, üzerinde tasarrufta bulunmaya yetkili bulunmayan bir kim-seden iyi niyetle rehin alan alacaklı rehin hakkını kazanmış olmaktadır.

Teslime bağlı taşınır rehni, rehlin konusu taşınır eşyanın dolaysız zilyetliğinin rehinli alacaklıya veya bir güvenilir üçüncü kişiye verilmesi suretiyle kurulan iradi taşınır rehni çeşididir. Rehinli alacaklı taşınır üzerinde bir sınırlı ayni hak elde eder. Bu hak, taşınırın değerini ilişkindir ve borç ödenmediği taktirde rehinli alacaklıya rehni paraya çevirterek alacağını tahsil yetkisi verir. Teslim şartlı taşınır rehнинin kurulmasında birbirini izleyen birincisi borçlanma işlemi, ikincisi tasarruf işlemi niteliğini taşıyan iki aşama vardır. Tasarruf işleminin hukuki sebebinin oluşturduğu borçlandırıcı işlem, kural olarak, malike taşınır rehni kurma borcunu yükleyen bir rehin sözleşmesidir. Rehin hakkının ayni bir hak olarak doğabilmesi için yapılması gereken ikinci işlem, rehin konusu taşınır üzerindeki dolaysız zilyetliğin alacaklıya devredilmesi, başka bir deyişle malikin rehin konusu üzerindeki dolaysız zilyetliğine son verilmesi, zilyetliğin onun elinden alınmasıdır.

Görüldüğü gibi taşınır rehнинin kurulmasında genel kural, taşınırın zilyetliğinin alacaklıya geçirilmesidir. Ancak teslim şartının alacaklı ve borçlu için getirdiği külfetler tarafları ya rehinden uzak tutmakta ya da muvazaalı işlemlere yöneltmektedir. Bu nedenle ticari yaşamın gerekleri düşünülerek kanuni düzenlemede de değişiklikler yapılmış ve teslim şartsız rehin tipleri arttırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar**, Faruk: Rehin Hukuku Dersleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015.
- Akıntürk**, Turgut: Eşya Hukuku, Beta, İstanbul 2009.
- Ayan**, Mehmet: Eşya Hukuku III Sınırlı Ayni Haklar, 2. Baskı, Mimoza, Konya 2000.
- Cansel**, Erol: Türk Menkul Rehni Hukuku Teslim Şartlı Menkul Rehni, Ankara 1967.
- Davran**, Bülent: Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul 1972.
- Doğrusöz**, Hanife: “Türk Hukukunda Teslim Koşullu Menkul Rehninde Rehin Alanın Sorumluluğu”, MÜHF-HAD, C. 14, S. 3, s. 243-264.
- Ergüne**, M. Serkan: Hukukumuzda Taşınır Rehninin Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu, İstanbul 2002.
- Ertaş**, Şeref: Eşya Hukuku, 10. Baskı, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir 2012.
- Esener**, Turhan/**Güven**, Kudret: Eşya Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2008.
- Gürsoy**, Kemal T./**Eren**, Fikret/**Cansel**, Erol: Türk Eşya Hukuku, Sevinç Matbaası, Ankara 1978.
- Kağıtçıoğlu**, Mutlu: “Teslime Bağlı Taşınır Rehnine Hakim Olan İlkeler”, TAAD, Yıl :3, Sayı:10, Temmuz 2012, s. 237-252.
- Karahasan**, Mustafa Reşit: Yeni Türk Medeni Kanunu Eşya Hukuku, Cilt 1-2, Arıkan, İstanbul 2007.
- Köprülü**, Bülent/**Kaneti**, Selim: Sınırlı Ayni Haklar, 2. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982-1983.
- Oğuzman**, M. Kemal/**Seliçi**, Özer/**Oktay-Özdemir**, Saibe: Eşya Hukuku, 16. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013.
- Öğütçü**, Tahir/**Doğrusöz**, Edip: Rehin Hukuku, Ankara 1982.
- Serozan**, Rona: Taşınır Eşya Hukuku, İstanbul 2002.
- Sirmen**, Lale: Alacak Rehni, Ankara 1990.

Tuna, Burcu Ece: Menkul Rehninin Paraya Çevrilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Uyar, Talih: Rehnin Paraya Çevrilmesi, 2. Bası, Manisa 1992.

Zevkliler, Aydın/**Gökyayla**, Emre: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 14. Bası, Ankara 2014.

